

Быкова В. А. Отслеживание карьеры выпускников высших учебных заведений как одно из направлений работы центра развития карьеры и взаимодействия с выпускниками

В статье раскрыты особенности мониторинга карьеры выпускников высших учебных заведений, как одно из направлений работы центра развития карьеры и взаимодействия с выпускниками. Показано, что именно эти центры должны взять на себя лидерство в обеспечении ориентации учебных заведений на насущные и перспективные потребности рынка та работодателей. Раскрыт опыт работы центра карьеры Днепропетровского университета имени Альфреда Нобеля, охарактеризованы технологии проведения исследований сотрудниками центра, формы работы с выпускниками.

Ключевые слова: карьера, мониторинг карьерного роста, центр карьеры университета.

Bykova V. Career monitoring of graduates as one of the areas of career development centers and interaction with alumni

In article features of monitoring of career of graduates of higher educational institutions, as one of the directions of work of the center of development of career and interaction with graduates are opened. It is shown, what exactly these centers should assume leadership in ensuring orientation of educational institutions on pressing and perspective needs of the market that employers. Experience of the center of career of the Dnepropetrovsk university of a name of Alfred Nobel is opened, technologies of carrying out researches by the staff of the center, a work form with vipusknik are characterized.

Key words: career, monitoring career development, career center University.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.

УДК 376

С. В. Іноземцева

**ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ
У ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ**

За останні десятиліття в Україні, як і в усьому світі, унаслідок багатьох чинників збільшилась кількість дітей-інвалідів, які потребують особливої турботи суспільства. Основною тенденцією державної політики в країнах світу та Європейського союзу є толерантне ставлення до дітей-інвалідів як до повноцінних членів суспільства, які мають рівні

права та можливості на навчання, роботу, громадську діяльність тощо. Питанню виховання та навчання цих дітей приділяють велику увагу науковці всіх країн світу.

З огляду на це, ми вважаємо за необхідне торкнутися проблеми визначення сутності понять «норма», «відхилення від норми», «обмежені можливості», «особливі потреби».

Аналіз науково-педагогічних джерел дає змогу стверджувати, що багато сучасних дослідників (Ю. Василькова, М. Малофєєв, О. Пилипенко, В. Тесленко, С. Харченко, Я. Юрків) присвячували свої роботи питанням визначення змісту понять «особливі потреби», «особа з вадами», «норма» та «відхилення від норми», «обмежені можливості», «інвалід», «аномальні діти» тощо.

Мета статті полягає в аналізі наукових та історико-педагогічних джерел, присвячених з'ясуванню змісту поняття «особливі потреби» та визначенні категорій дітей з особливими потребами.

Терміни «норма», «відхилення від норми», «обмежені можливості», «особливі потреби» використовуються для того, щоб охарактеризувати процес розвитку та соціальної поведінки дитини. Так, «норма» визначає оптимальне співвідношення між індивідуальними можливостями дитини та вимогами, які висуваються до неї з боку соціуму, зокрема, з боку системи освіти.

У сучасній педагогіці використовують поняття: «предметна норма» – знання, уміння, дії, необхідні для оволодіння предметним змістом освітньої програми; «соціально-вікова норма» – показники інтелектуального та особистого розвитку, які складаються до кінця певного вікового етапу; «індивідуальна норма» – показники індивідуальних особливостей розвитку та саморозвитку; «норма психічного розвитку» – показники рівня розвитку психічних процесів, які містять у собі загальні та вікові психологічні аспекти.

Л. Виготський визначав норму з думки поняття «ідеальний вік», тобто як ступінь і характер розвитку дитини, які дозволяють максимально успішно подолати труднощі, що виникають на певному етапі.

Сучасні українські педагоги (І. Белінська, Т. Вісковатова, Р. Каримова, Л. Одинченко, Л. Штефан) визначають відхилення від норми як невідповідність можливостей конкретного індивідуума загальноприйнятим соціальним очікуванням, критеріям успішності навчання, установленим соціальним нормам, тобто прояв обмеження будь-яких можливостей. Відхилення можуть бути як негативні, так і позитивні. Умовно відхилення від норми поділяються на чотири групи: фізичні, психічні, педагогічні, соціальні.

Фізичні відхилення пов'язані зі здоров'ям дитини і визначаються медичними показниками (хвороба, порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату). Психічні відхилення пов'язані з розумовим розвитком дитини (діти із затримкою психічного розвитку, розумово відсталі, з

порушеннями мови, з емоційно-вольовими порушеннями та обдаровані діти). Діти з педагогічними відхиленнями – це педагогічно-запущені, занедбані діти. До категорії дітей з соціальними відхиленнями зараховують дітей-сиріт, бездомних та бездоглядних дітей, дітей з відхиленнями у поведінці та правопорушників.

У Росії на початку ХХ століття до людей з відхиленнями від норми застосовували термін «дефективні» (Л. Виготський, Х. Замський та ін.). Діти з незначними порушеннями інтелектуальної діяльності в літературі того часу фігурували під назвою «псевдоненормальні», «відстаючі в педагогічному аспекті», «малограмотні», а також як діти, що посідають проміжне положення між «малограмотними» і «ненормальними» – «діти суміжної риси», «діти зі зниженим загальним розвитком та недостатністю окремих функцій» (І. Борисов), «субнормальні» (А. Грабаров), «слабко обдаровані» (В. Кашенко, І. Мурашов), «розумово недорозвинуті» (П. Блонський). Термін «ЗПР» (затримка психічного розвитку) вперше запропонувала Г. Сухарева в 1950-ті роки [6].

Сьогодні у світовій педагогіці з'являються нові дефініції, що відображають ступінь соціальної активності й залученості індивіда, рівень можливостей та наявність специфічних потреб. Саме цьому в Росії введено поняття «діти, що перебувають у складній життєвій ситуації», «діти в біді», «діти, які мають вади психічного або фізичного розвитку», «діти з обмеженими можливостями здоров'я» [6; 8].

У сучасній психолого-педагогічній літературі використовують й такі визначення дітей з особливими потребами, як: «аномальні», «неповноцінні», «неповносправні», «діти-інваліди», «діти з особливими потребами», «діти зі спеціальними потребами», «діти з обмеженнями», «діти з обмеженими розумовими та фізичними можливостями», «діти з фізичними або розумовими порушеннями у розвитку», «діти з вадами у розвитку» [1; 4; 9].

Педагогічна енциклопедія трактує поняття «аномальні діти» як таких, що мають значні відхилення від нормального фізичного або психічного розвитку і, у наслідок цього, потребують спеціальних умов навчання й виховання [2, с. 91].

Дитина з обмеженими можливостями – це дитина, яка не здатна виконувати певні обов'язки або функції внаслідок особливого фізичного, психічного стану чи недуги.

Людей з обмеженою дієздатністю можна об'єднати терміном «інвалід» – особа, яка має порушення здоров'я зі стійкими розладами функцій організму, зумовлене захворюванням, наслідками травми чи дефектами, що призводять до обмеженої життєдіяльності, й потребує соціального захисту [3; 9, с. 242].

Термін «фізичні або розумові порушення» означає будь-які розлади нервової, серцево-судинної або інших систем, опорно-рухового апарату, органів чуття, розумові чи психічні розлади тощо [4, с. 4].

Термін «діти з вадами» вживається стосовно дітей, яким встановлено відповідний медичний діагноз і в яких були в минулому або є дійсними фізичні чи розумові порушення, що суттєво обмежують їхню життєдіяльність [4, с. 4].

Обмеження життєдіяльності означає відхилення від норми діяльності дитини, яке характеризується обмеженням здатності здійснювати самообслуговування, пересування, орієнтацію, спілкування, контроль за своєю поведінкою, навчання й трудову діяльність [9, с. 242].

Термін «особливі потреби» означає, що робота з такою дитиною вимагає особливого навчального плану та спеціальних умов для організації навчально-виховного процесу, сімейного та соціального оточення, самореалізації через наявність у неї вад фізичного або розумового розвитку. Для навчально-виховної діяльності з учнями з особливими потребами необхідні особливі вказівки, технології, підходи, інструменти, обладнання, модифікації класного середовища тощо [4, с. 4].

До особливих потреб таких дітей зараховують такі види потреб, як: фізіологічні; педагогічні; соціальні; потреба в безпеці, захисті, повазі, любові; потреба самовираження, самоповаги, самоактуалізації [10].

Сьогодні існує певна класифікація дітей з особливими потребами [5, с. 17; 7, с. 8]:

- безпритульні діти (сироти, напівсироти, бездомні та бездоглядні).
- діти з психічними та розумовими порушеннями (розумововідсталі).
- діти, які мають вади у фізичному розвитку (сліпі, слабкозорі, глухі, слабкочуючі, глухонімі, сліпоглухонімі, каліки).
- діти девіантної поведінки (наркомани, алкоголіки, повії, неповнолітні правопорушники).
- діти, що мають педагогічні відхилення.
- обдаровані діти.
- нормальні діти, які опинились у кризовому стані (жертви злочину, втікачі).

Серед дітей з особливими потребами науковці (Ю. Василькова, А. Капська, С. Харченко та інші) виділяють кілька категорій залежно від характеру відхилень, вад або обмежень, а саме:

- діти з порушеннями слуху (глухі та зі слабким слухом);
- діти з порушеннями зору (сліпі, слабкозорі);
- діти з порушеннями мови;
- діти з порушеннями опорно-рухового апарату;
- діти з порушеннями інтелектуального розвитку (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку);
- діти з комплексними порушеннями (сліпоглухонімі, сліпі розумово відсталі, глухі розумово відсталі тощо);

- діти з хронічними соматичними захворюваннями;
- діти з психоневрологічними захворюваннями [1, с. 131; 9, с. 207–208].

Особливі потреби дітей цих категорій полягають у тому, щоб на ранніх стадіях за допомогою медико-психологічної й соціально-педагогічної діагностики виявити первинне порушення в розвитку; почати застосовувати спеціальне навчання й психолого-педагогічну підтримку одразу ж після діагностики; проводити абілітацію й реабілітацію за індивідуальною програмою; використовувати різноманітні засоби, «обхідні шляхи» в навчанні; регулярно контролювати, проводити моніторинг ходу розвитку дитини в процесі абілітації та реабілітації; особливим чином організувати освітнє середовище й життєвий простір, адекватний порушенню; інтегрувати участь сім'ї й спеціалістів у навчально-виховному процесі [9, с. 246 – 247].

За кордоном користуються більш широким поняттям, що об'єднує дітей з відхиленнями розвитку. Так, термін «handicapped children» («діти з порушеннями») об'єднує всі групи аномальних дітей та дітей-інвалідів. А до категорії «exceptional children» («виняткові діти») разом із вищезазначеними групами дітей зараховують й обдарованих дітей. У 70-ті роки ХХ століття у Великій Британії з'явився термін «діти з особливими освітніми потребами», який широко використовується у сучасних нормативно-правових документах та дослідженнях російських та українських учених. Обмеження можливості участі дитини з порушеннями розвитку в традиційному освітньому процесі зумовлюють появлення в неї і труднощів у засвоєнні освітніх програм, і труднощів особистого розвитку, що призводить до дезадаптації і, відповідно, до виникнення особливих потреб у спеціалізованій педагогічній допомозі, яка дозволяє подолати ці обмеження, тобто особливих освітніх потреб.

Європейське агентство з питань освіти у січні 2003 року підготувало публікацію на тему: «Навчання дітей з особливими потребами в Європі» на підставі матеріалів, що були надані країнами: Бельгія, Німеччина, Кіпр, Чехія, Польща, Словенія, Литва, Ліхтенштейн [11]. Аналіз публікації дає можливість зробити той висновок, що всі країни по-різному виявляють кількість категорій особливих потреб. У деяких країнах (Данія) виділяють один або два типи особливих потреб. В інших (Польща) – більш 10 категорій учнів з особливими потребами. Здебільшого кількість типів особливих потреб приблизно 6 – 10. У Ліхтенштейні, наприклад, не виділяють категорії учнів з особливими потребами, а розрізняють тільки вид соціальної підтримки тим чи іншим групам учнів. Розходження зумовлено адміністративними, фінансовими й законодавчими чинниками.

Таким чином, з'ясування змісту поняття «особливі потреби» та визначення категорій дітей з особливими потребами мають впливати на

вибір напрямів, форм, методів і технологій навчально-виховної діяльності з учнями спеціальних освітніх закладів.

Список використаної літератури

- 1. Василькова Ю. В.** Методика и опыт работы социального педагога : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ю. В. Василькова. – 2-е изд., испр. – М. : Изд. Центр «Академия», 2004. – 160 с.
- 2. Педагогическая энциклопедия** : в 4 т. / глав. ред. И. А. Каиров. – М. : «Сов. Энциклопедия», 1964.
- 3. Пилипенко О. І.** Образотворча терапія як метод соціально-профілактичної роботи / О. І. Пилипенко // Профілактика і терапія засобами мистецтва. – К., 1996. – С. 8 – 11.
- 4. Про світ дітей з особливими потребами:** Порадник керівникам освітніх установ, вчителям, вихователям дошкільних закладів, шкіл-інтернатів та груп продовженого дня, батькам щодо роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку / упоряд. В. І. Снайдер. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2003. – 140 с.
- 5. Словник-довідник** для соціальних працівників та соціальних педагогів / за ред. А. Й. Капської. – К. : Український державний центр соціальних служб для молоді України, 2000. – 260 с.
- 6. Тесленко В. В.** Проблема відношень понять «норма» та «аномалія» в контексті соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями / В. В. Тесленко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – № 3. – 2006. – С. 23 – 31.
- 7. Технології соціально-педагогічної роботи** : навч. посіб. / А. Й. Капська, М. М. Барахтян, О. В. Безпалько. – К., 2000. – 373 с.
- 8. Тюптя О.** Психокорекційні методи роботи з людьми з особливими потребами / О. Тюптя, І. Парашів // Практична психологія та соціальна робота. – № 4. – 2002. – С. 8 – 11.
- 9. Харченко С. Я.** Соціально-педагогічні технології : навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005 – 552 с.
- 10. Юрків Я. І.** Специфічні потреби дітей з розумовою обмеженістю / Я. І. Юрків // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 1. – С. 38 – 43.
- 11. Special Needs Education in Europe. Thematic publication.** January, 2003. – From: <http://www.deafvoc.fi/pages/survey/survey/Report/Crossnational%20Documents/specialneedseducation.pdf>

Іноземцева С. В. Діти з особливими потребами у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях

Статтю присвячено аналізу вітчизняної та зарубіжної історико-педагогічної наукової літератури з метою з'ясування змісту понять: «норма», «відхилення від норми», «обмежені можливості», «особливі потреби». Визначено класифікацію дітей з особливими потребами та категорії дітей залежно від характеру відхилень, вад або обмежень у вітчизняній педагогіці. Проаналізовано класифікацію особливих потреб в

інших європейських країнах. Розкрито особливості роботи з дітьми з особливими потребами в Україні та за кордоном.

Ключові слова: особливі потреби; інваліди; обмежені можливості; аномальні діти; відхилення від норми, дефективні діти.

Иноземцева С. В. Дети с особыми потребностями в отечественных и зарубежных исследованиях

Статья посвящена анализу отечественной и зарубежной историко-педагогической научной литературы с целью выяснения содержания понятий: «норма», «отклонения от нормы», «ограниченные возможности», «особые потребности». Определена классификация детей с особыми потребностями и категории детей в зависимости от характера отклонений, недостатков или ограничений в отечественной педагогике. Проанализирована классификация особых потребностей в других европейских странах. Раскрыты особенности работы с детьми с особыми потребностями в Украине и за рубежом..

Ключевые слова: особые потребности; инвалиды; ограниченные возможности; аномальные дети; отклонения от нормы, дефективные дети.

Inozemtseva S.V. Children having special needs in domestic and foreign researches.

The article is devoted to the analysis of domestic and foreign historical and pedagogical scientific literature for the purpose of the maintenance of such terms as «standard», «deflections from standard», «limited abilities», «special needs» clarification. The classification of children having special needs and categories of children in dependence of deviation character nature, shortcomings or limitations in domestic pedagogy has been determined. The classification of special needs in other European countries has been analyzed. The peculiarities of work with children having special needs in Ukraine and abroad have been revealed.

Key words: special needs; invalids; limited abilities; anomaly children, deflections from standard, handicapped children.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.